

Araştırma Makalesi/ Research Article

Cerrahi Hastalarının COVID-19 Korku Düzeyleri ile Ameliyata Özgü Kaygıları Arasındaki İlişki

The Relationship Between COVID-19 Fear Levels and Surgery-Specific Anxiety of Surgical Patients

Seher Tanrıverdi ¹ Neslihan Söylemez ²

¹Mardin Artuklu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Mardin, TÜRKİYE

²Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Osmaniye, TÜRKİYE

Geliş tarihi/ Date of receipt: 02/11/2023

Kabul tarihi/ Date of acceptance: 18/02/2024

© Ordu University Faculty of Health Sciences, Department of Nursing, Türkiye, Published online: 12/11/2024

ÖZ

Amaç: Bu araştırma, cerrahi hastalarının Coronavirüs-2019 (COVID-19) korku düzeyleri ile ameliyata özgü kaygıları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Yöntem: Tanımlayıcı ve kesitsel tipte olan çalışmada veriler, Hasta Tanıtıcı Özellikler Formu, COVID-19 Korkusu Ölçeği ve Ameliyata Özgü Kaygı Ölçeği kullanılarak toplandı. Verilerin değerlendirilmesinde ortalama, standart sapma, sayı, yüzde dağılımları, Shapiro Wilk-Normal Dağılım testleri, Cronbach α değeri, Spearman Correlation testleri, Mann Whitney U testi, Kruskal Wallis-H testi kullanıldı.

Bulgular: Araştırmaya katılan hastaların COVID-19 Korkusu Ölçeği puan ortalamalarının 15.9 ± 7.66 ve Ameliyata Özgü Kaygı Ölçeği puan ortalamalarının 27.5 ± 8.18 olduğu ve aralarında pozitif yönlü, orta düzeyde güçlü bir ilişki olduğu belirlendi ($p < 0.05$) ($r = 0.591$). Kadınların ve pandemi sürecinde ameliyat kararı alınanların COVID-19 korkusu ile ameliyata özgü kaygıları, pandemi nedeniyle ameliyatı ertelenenlerin ve ameliyatı aile korkusu sebebiyle ertelenenlerin COVID-19 korkuları, iki doz aşı olanların ve pandemi sebebiyle eşini kaybedenlerin ameliyata özgü kaygıları daha yüksek bulundu ($p < 0.05$).

Sonuç: Araştırmaya katılan hastaların COVID-19 korkuları ile ameliyata özgü kaygıları arasında orta düzeyde, pozitif yönlü ilişki olduğu belirlendi. Literatürde yer almayan bir sonuç olarak iki doz aşı olanların ve COVID-19 sebebiyle eşini kaybedenlerin daha yüksek ameliyata özgü kaygı yaşadıkları saptandı. Hastalarının COVID-19'a ilişkin korkularının azaltılmasına yönelik bilgilendirme ve bakım uygulamaları, ameliyat kaygılarını da azaltmak açısından önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, hemşirelik, korku, kaygı

ABSTRACT

Objective: This study was conducted to determine the relationship between the fear levels of coronavirus-2019 (COVID-19) and surgery-specific anxiety of surgical patients.

Method: Data were collected using the Patient Descriptive Characteristics Form, COVID-19 Fear Scale, and Surgery-Specific Anxiety Scale in the descriptive and cross-sectional study. Mean, standard deviation, number, and percentage distributions, Shapiro Wilk-Normal Distribution tests, Cronbach α value, Spearman Correlation tests, Mann Whitney U test, and Kruskal Wallis-H test were used to evaluate the data.

Results: It was determined that the COVID-19 Fear Scale mean score of the patients participating in the study was 15.9 ± 7.66 and the Surgery-Specific Anxiety Scale mean score was 27.5 ± 8.18 , and there was a positive, moderately strong relationship between them ($p < 0.05$) ($r = 0.591$). Women and those whose surgery decision was made during the pandemic process were found to have higher fears of COVID-19 and surgery-specific concerns, those whose surgery was postponed due to the pandemic and those whose surgery was delayed due to family fear, and those who had two doses of vaccine and lost their spouse due to pandemic had higher surgery-specific concerns ($p < 0.05$).

Conclusion: It was determined that there was a moderately positive relationship between the COVID-19 fears and surgery-specific anxieties of the patients participating in the study. As a result not included in the literature, it was found that those who received two doses of vaccine and lost their spouses due to COVID-19 experienced higher surgery-specific anxiety. Information and care practices aimed at reducing patients' fears about COVID-19 are recommended to reduce their surgery anxiety.

Keywords: COVID-19, nursing, fear, anxiety

ORCID IDs of the authors: ST: 0000-0001-5829-1056; NS: 0000-0001-6137-3634

Sorumlu yazar/Corresponding author: Neslihan Söylemez

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Osmaniye, TÜRKİYE

e-posta/e-mail: neslihan.percins@gmail.com

Atf/Citation: Tanrıverdi S, Söylemez N. (2024). Cerrahi hastalarının COVID-19 korku düzeyleri ile ameliyata özgü kaygıları arasındaki ilişki. Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi, 7(3), 645-654. DOI: 10.38108/ouhcd.1384972

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Giriş

Küresel pandemiye neden olan bir enfeksiyon hastalığı Coronavirüs 2019 (COVID-19); ciddi solunum sistemi bulguları, morbidite ve mortaliteye sebep olmaktadır (Çiğerci Günaydın ve Baykal, 2020). İnsanlar arasında hızla bulaşma özelliği nedeniyle Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), 2020 yılının Mart ayında pandemi olarak ilan ederek bu salgının “uluslararası öneme sahip halk sağlığı acil durumu” olduğunu duyurmuştur (Çelik ve ark., 2020). COVID-19 pandemisi tüm dünyada sağlık sistemini ön hazırlığın olmadığı bir dönemde etkileyerek oldukça ağır bir hasar vermiştir ve bu süreçte ülkemizde pandemi ile mücadelede çeşitli kararlar alınmıştır. Bu kararlardan bir tanesi de acil olmayan cerrahi girişimlerin ertelenmesidir (Doğan ve Baplı, 2022; İlhan ve ark., 2020).

Cerrahi girişimler planlanmış veya acil, büyük veya küçük olabilirler ancak insan üzerinde psikolojik ve fizyolojik etkileri vardır (Şahin Altun ve ark., 2017). Bu etkiler; ameliyata karşı nöroendokrin yanıtın (stres tepkisi) oluşması, damar bütünlüğünün bozulması, vücut algısının değişmesi, immün sistemin zayıflaması ve enfeksiyona açık hale gelmesi, organ fonksiyonlarının olumsuz etkilenmesi ve yaşam tarzının etkilenmesi olarak sıralanabilir (Özer, 2016). Cerrahi hastalarında ameliyat öncesinde kontrol kaybı yaşanması, ameliyat sonrasında ağrı deneyimi, ameliyat günü belirsizliği ve ölüm korkusu oldukça sık görülmektedir. Hastalarda cerrahi travma sebebiyle korku ve endişe oluşabilmektedir (Gök ve Kabu Hergül, 2020).

Cerrahi müdahalelerin bireylerde belirsiz bir süreç olmasına ek olarak COVID-19 pandemisinin başlamasıyla birlikte hasta ve yakınları için kaygı ve stres düzeyi artmıştır (Keskin ve ark., 2021). Ameliyatların ertelenmesi hem hastalar hem de yakınları için oldukça büyük bir stres kaynağı olmuştur. Benzer şekilde ameliyata özgü bir kaygı sebebi iken COVID-19’a yakalanma korkusu bu durumu daha da stresli hale getirmiştir. Balkaya ve arkadaşları tarafından yapılan bir çalışmada elektif cerrahi geçirecek hastalarda COVID-19 pandemisi döneminde preoperatif anksiyete düzeylerinin arttığı saptanmıştır (Balkaya ve ark., 2021).

Bu bağlamda bu araştırma cerrahi hastalarının COVID-19 korku düzeyleri ile ameliyata özgü kaygıları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılmıştır. Ek olarak sosyo-demografik özelliklerin COVID-19 korku düzeyleri ve ameliyata özgü kaygıya etkisini incelemek amaçlanmıştır.

Araştırma Soruları

1. Cerrahi hastalarının COVID-19 korku düzeyleri ile ameliyata özgü kaygıları arasında bir ilişki var mıdır?

2. Sosyo-demografik özellikler COVID-19 korku düzeyini ve ameliyata özgü kaygıyı etkiler mi?

Yöntem

Araştırmanın Tipi

Araştırma, tanımlayıcı kesitsel tiptedir.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, Mardin Eğitim ve Araştırma Hastanesi ve Kızıltepe Devlet Hastanesi’nde yatan ameliyat olmuş hastalar oluşturdu. Araştırmanın örneklemini, %80 güven aralığı, %5 hata payı ile 148 olarak belirlendi.

Veri toplama Araçları

Araştırma verileri, Hasta Tanıtıcı Özellikler Formu, Koronavirüs (COVID-19) Korkusu Ölçeği ve Ameliyata Özgü Kaygı Ölçeği ile toplandı.

Hasta Tanıtıcı Özellikler Formu: Araştırmacılar tarafından literatür taranarak oluşturulan bu formda demografik verileri (yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, gelir düzeyi, meslek vb.) ve COVID-19 ile ilgili bazı durumları (aşı olma durumu, COVID-19’un ameliyat sürecine etkisi vb.) sorgulayan 21 soru bulunmaktadır.

Koronavirüs (COVID-19) Korkusu Ölçeği: Ahorsu ve arkadaşları tarafından geliştirilen COVID-19 Korkusu Ölçeği’nin (The Fear of COVID-19 Scale) (Ahorsu ve ark., 2022), Türkçe geçerlilik ve güvenilirliğini Satıcı ve arkadaşları yürütmüştür. 7 sorudan oluşan ölçek 5 maddeli likert tipli ve 1-5 arası (1: Kesinlikle katılmıyorum 5: Kesinlikle katılıyorum) şeklinde puanlanmıştır. Ölçeğin ters puanlanması gereken maddesi bulunmamaktadır. Ölçek puanı yükseldikçe COVID-19 korku düzeyi de artmaktadır. Türkçe geçerlilik güvenilirlik çalışması sonucunda ölçeğin Cronbach Alfa değeri 0.84 olarak belirlenmiştir (Satıcı ve ark., 2021). Bu araştırma sonucunda ölçeğin Cronbach Alpha değeri 0.94 olarak bulunmuştur.

Ameliyata Özgü Kaygı Ölçeği: Karancı ve Dirik’in Türkçe olarak geliştirdiği, 5 maddeli likert tipinde (1: Hiç katılmıyorum, 5: Tamamen katılıyorum) bir ölçektir. Hastaların ameliyat süreci ile ilgili deneyimleyebilecekleri korkuları belirleyen ölçekte 10 ifade bulunmaktadır. Ölçekten alınan puanlar yükseldikçe ameliyata özgü kaygı da artmaktadır (Karancı & Dirik, 2003). Karancı ve Dirik ölçek Cronbach Alfa Katsayısı’nı 0.79 olarak

belirlemişlerdir (Karancı ve Dirik, 2003). Araştırmamızın sonucunda Ameliyata Özgü Kaygı Ölçeği Cronbach Alpha Katsayısı 0.81 olarak saptanmıştır.

Verilerin Toplanması

Veriler, araştırmacılar tarafından araştırmanın yürütüldüğü hastanelerde Ekim-Aralık 2022 tarihleri arasında yüz yüze görüşme yöntemi ile toplandı. Veri toplandıktan önce araştırma hakkında bilgi verildi. Hastaların tanıtıcı özellikleri, COVID-19 korkuları ve ameliyata özgü kaygıları araştırmacıların veri toplama araçlarındaki soruları sorması ile tespit edildi. Veriler her bir hasta için ortalama 30 dakikalık bir sürede toplandı.

Araştırmanın Değişkenleri

Bu araştırmada, hastaların tanıtıcı özellikleri ile COVID-19 pandemisine ilişkin ameliyat öyküleri, araştırmanın bağımsız değişkenlerini oluştururken; COVID-19 korkusu ve ameliyata özgü kaygı düzeyi araştırmanın bağımlı değişkenlerini oluşturdu.

Verilerin Değerlendirilmesi

Verilerin istatistiksel analizleri Statistical Package For Social Sciences (SPSS) 25.0 paket programı kullanılarak yapıldı. Çalışma verilerinin analizinde ortalama, standart sapma, sayı, yüzde dağılımları hesaplandı. Verilerin normal dağılıma uygunluğu Shapiro Wilk-Normal Dağılım testleri ile, kullanılan ölçeklerin güvenilirliği Cronbach α değeri ile, değişkenler arasındaki ilişkiye Spearman Correlation testleri ile bakıldı. Grup içi ortalamalarının karşılaştırılması Kruskal Wallis-H testi, Mann Whitney U testi ve Dunn-Bonferroni test kullanılarak yapıldı. İstatistiksel analizlerde önemlilik düzeyi $p < 0.05$ şeklinde kabul edildi.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırma verileri toplanmaya başlanmadan, Mardin Artuklu Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan etik onayı (Karar no:14.09.2022 tarihli ve 2022/ 66631 sayılı kararı) alındı. Veri toplama sürecinde, araştırmaya katılmak için gönüllü olan hastalara araştırmanın bilgilendirmesi sonrasında yazılı onamları sağlandı. Ayrıca bu araştırma, Helsinki Deklarasyonu Prensipleri'ne uygun bir biçimde yürütüldü.

Bulgular

Bu araştırmada yaş ortalaması 43 ± 16.72 olan hastaların %52'sinin erkek, %75'inin evli, %41.2'sinin ilköğretim mezunu, %50'sinin gelirinin giderine eşit olduğu ve %43.2'sinin ilçede yaşadığı, %55.4'ünün çalışmadığı saptandı. Hastaların %63.5'inin sigara, %93.2'sinin alkol kullanmadığı, %77.7'sinin kronik hastalığının olmadığı, %6.8'inin

diyabet hastası olduğu, %83.8'inin COVID-19 aşısı olduğu, %54.7'sinin iki doz aşı olduğu, %68.2'sinin Biontech aşısı olduğu belirlendi. %53.4'ü genel cerrahi kliniğinde yatan hastaların %51.4'ünün daha önce ameliyat olmadığı, %82.4'ünün COVID-19 sürecinde ameliyat kararı alınmadığı, %83.1'inin COVID-19 nedeniyle ameliyatının ertelenmediği, %5.4'ünün ailesi korktuğu için ameliyatının ertelendiği, %75.7'sinin COVID-19 sebebiyle yakınına kaybetmediği, %7.4'ünün 3. dereceden akrabasını kaybettiği saptandı (Tablo 1).

Tablo 1. Hastaların bazı tanıtıcı özelliklerine göre dağılımları

Tanıtıcı özellikler	Min-Max	Ort± SS
Yaş	19-90	43±16.72
	n	%
Cinsiyet		
Kadın	71	48.0
Erkek	77	52.0
Medeni durum		
Evli	111	75.0
Bekar	37	25.0
Eğitim düzeyi		
İlköğretim mezunu	61	41.2
Lise mezunu	53	35.8
Ön lisans mezunu	13	8.8
Lisans mezunu	21	14.2
Gelir durumu		
Gelir giderden fazla	11	7.4
Gelir gidere eşit	74	50.0
Gelir giderden az	43	42.6
Yaşadığı yer		
İl	50	33.8
İlçe	64	43.2
Köy	34	23.0
Meslek		
Çalışıyor	66	44.6
Çalışmıyor	82	55.4
Sigara kullanma durumu		
Evet	54	36.5
Hayır	94	63.5
Alkol kullanma durumu		
Evet	10	6.8
Hayır	138	93.2
Kronik hastalık varlığı		
Evet	33	22.3
Hayır	115	77.7

Tablo 1. (Devam) Hastaların bazı tanıtıcı özelliklerine göre dağılımları

Tanıtıcı özellikler	n	%
Kronik hastalık türü		
Yok	115	77.7
Diyabet	10	6.8
Hipertansiyon	10	6.8
Diyabet + hipertansiyon	7	4.6
KOAH veya astım	4	2.7
Böbrek hastalıkları	2	1.4
COVID-19 aşısı olma durumu		
Evet	124	83.8
Hayır	24	16.2
Aşı doz sayısı		
0 doz	24	16.2
1 doz	22	14.9
2 doz	81	54.7
3 doz	21	14.2
Aşı türü		
Aşı olmadı	24	16.3
Biontech	101	68.2
Sinovac	23	15.5
Ameliyat olunan klinik		
Üroloji	28	18.8
Genel cerrahi	79	53.4
Beyin cerrahi	18	12.2
Ortopedi	14	9.5
KBB	6	4.1
Göz	3	2.0
Daha önce ameliyat olma durumu		
Evet	72	48.6
Hayır	76	51.4
COVID-19 sürecinde ameliyat kararı		
Evet	26	17.6
Hayır	122	82.4
COVID-19 nedeniyle ameliyat ertelenme durumu		
Evet	25	16.9
Hayır	123	83.1
Ertelenme sebebi		
Ertelenmedi	123	83.1
Pandemi sebebiyle korktum	7	4.7
Hastane erteleme kararı aldı	5	3.4
Ailem korktu	8	5.4
COVID-19 geçirdim	1	0.7
COVID-19 aşısı sürecini beklemek istedim	4	2.7
COVID-19 sebebiyle yakınına kaybetme durumu		
Evet	36	24.3
Hayır	112	75.7
Kaybedilen yakının derecesi		
Kaybetmedim	112	75.7
Eş	2	1.4
1. derece akraba	4	2.7
2. derece akraba	8	5.4
3. derece akraba	11	7.4
4. derece akraba	11	7.4

Araştırmaya katılan hastaların Koronavirüs (COVID-19) Korkusu Ölçeği puan ortalamalarının 15.9 ± 7.66 ve Ameliyata Özgü Kaygı Ölçeği puan ortalamalarının 27.5 ± 8.18 olduğu belirlendi. Hastaların COVID-19 korkusu ile ameliyata özgü kaygıları arasında pozitif yönde, orta seviyede güçlü bir ilişki bulunduğu ve bu durumun istatistiksel yönden önemli olduğu tespit edildi ($p < 0.05$) ($r = 0.591$), (Tablo 2).

Araştırmadaki hastaların COVID-19 korkusu ile ameliyata özgü kaygı puan ortalamaları ile yaşları arasında istatistiksel açıdan önemli bir ilişki tespit edilmedi. Kadınların COVID-19 korkusu ile ameliyata özgü kaygıları, iki doz aşı olanların ameliyata özgü kaygıları, COVID-19 sürecinde ameliyat kararı alınanların COVID-19 korkusu ile ameliyata özgü kaygıları, COVID-19 nedeniyle ameliyatı ertelenenlerin ve ameliyatı aile korkusu sebebiyle ertelenenlerin COVID-19 korkuları, COVID-19 sebebiyle eşini kaybedenlerin ameliyata özgü kaygıları daha yüksek bulundu ($p < 0.05$). Yapılan post-hoc testte 1. derece akrabasını kaybedenlerin ameliyata özgü kaygılarının eşini kaybedenlerden ve 2. derece akrabasını kaybedenlerden istatistiksel olarak önemli derecede düşük olduğu belirlendi ($p < 0.05$). Hastaların diğer tanıtıcı özelliklerinin COVID-19 korkusu ile ameliyata özgü kaygılarında etkili olmadığı saptandı (Tablo 3).

Tartışma

Araştırmaya katılan hastaların COVID-19 korkusunun ortalama değerinin altında olduğu belirlendi (Tablo 2). Benzer şekilde Işıklı ve arkadaşlarının (2023) kardiyotorasik cerrahi geçiren hastalar ile (Işıklı ve ark., 2023) ve Demirbas ve Kutlu'nun (2022) yetişkin kişiler ile (Demirbas ve Kutlu, 2022) yaptıkları çalışmalarda COVID-19 korkusunun ortalama değerinin altında olduğu bulunmuştur. Ancak Tabourin ve arkadaşlarının (2021) robotik jinekoloji ve üroloji ameliyatı olan hastalar ile (Tabourin ve ark., 2021), Keskin ve arkadaşlarının (2021) nöroşirurji hastaları ile (Keskin ve ark., 2021), Şahin ve Aydın'ın (2022) (Şahin ve Aydın, 2022) yetişkin kişiler ile yaptıkları çalışmalarda COVID-19 korkusunun orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bu araştırmanın yapıldığı tarihte aşılama oranlarının yüksek olmasının ve hastaların kitle bağışıklıklarının olduğunu düşünmelerinin COVID-19 korkusunun orta düzeyden düşük olmasına neden olduğu düşünülmektedir.

Tablo 2. Hastaların koronavirüs (COVID-19) korkusu ile ameliyata özgü kaygıları arasındaki ilişkinin incelenmesi

Ölçekler	Alınabilecek puan aralığı	Ort±SS	Min-Max	Test ve P
Koronavirüs (COVID-19) korkusu ölçeği	7-35	15.9±7.66	7-35	rho=0.591 p=0.000
Ameliyata özgü kaygı ölçeği	10-50	27.5±8.18	12-47	

Tablo 3. Hastaların bazı tanıtıcı özelliklerine göre koronavirüs (COVID-19) korkusu ölçeği ve ameliyata özgü kaygı ölçeği puan ortalamaları arasındaki ilişki ve farklar

Tanıtıcı özellikler	Koronavirüs (COVID-19) korkusu (n=148)	Ameliyata özgü kaygı (n=148)
	rho;p	rho;p
	Ort±SS	Ort±SS
Yaş	0.056;0.496	-0.59;0.478
Cinsiyet		
Kadın	17.23±8.09	29.32±7.66
Erkek	14.70±7.09	25.82±8.35
Test ve p	U= 2223.000, p= 0.049	U= 2075.500, p= 0.011
Medeni durum		
Evli	16.38±7.82	27.23±8.63
Bekar	14.51±7.11	28.30±6.73
Test ve p	U= 1774.500, p= 0.214	U= 1876.500, p= 0.433
Eğitim düzeyi		
İlköğretim mezunu	16.44±8.37	28.16±9.31
Lise mezunu	15.40±7.55	27.0±7.53
Ön lisans mezunu	13.69±7.93	25.46±7.57
Lisans mezunu	17.05±5.50	28.10±6.79
Test ve p	X²= 2.839, p= 0.417	X²= 0.939, p= 0.816
Gelir durumu		
Gelir giderden fazla	17.91±5.36	30.73±5.95
Gelir gidere eşit	15.85±7.65	27.18±8.37
Gelir giderden az	15.63±8.07	27.32±8.29
Test ve p	X²= 1.748, p= 0.417	X²= 2.440, p= 0.295
Yaşanılan yer		
İl	14.46±6.84	25.92±7.25
İlçe	16.42±8.04	27.88±8.41
Köy	17.09±8.01	29.12±8.88
Test ve p	X²= 2.321, p= 0.313	X²= 3.656, p= 0.161
Meslek		
Çalışıyor	15.30±7.45	26.64±8.44
Çalışmıyor	16.40±7.85	28.20±7.97
Test ve p	U= 2470.500, p= 0.361	U= 2405.500, p= 0.246

U: Mann Whitney U testi, X2: Kruskal Wallis H testi

Tablo 3. (Devam) Hastaların bazı tanıtıcı özelliklerine göre koronavirüs (COVID-19) korkusu ölçeği ve ameliyata özgü kaygı ölçeği puan ortalamaları arasındaki ilişki ve farklar

Tanıtıcı özellikler	Koronavirüs (COVID-19) korkusu (n=148)	Ameliyata özgü kaygı (n=148)
Sigara kullanma durumu		
Evet	15.02±6.96	26.06±7.78
Hayır	16.43±8.04	28.33±8.34
Test ve p	U= 2326.500, p= 0.397	U= 2099.000, p= 0.080
Alkol kullanma durumu		
Evet	12.20±4.54	24.80±7.55
Hayır	16.18±7.79	27.70±8.22
Test ve p	U= 515.000, p= 0.179	U= 560.000, p= 0.320
Kronik hastalık varlığı		
Evet	16.33±8.41	28.12±7.95
Hayır	15.79±7.48	27.32±8.28
Test ve p	U= 1836.000, p= 0.776	U= 1819.500, p= 0.719
Kronik hastalık türü		
Yok	15.79±7.48	27.32±8.28
Diyabet	16.50±8.72	32.40±6.88
Hipertansiyon	13.70±6.27	23.20±5.81
Diyabet + hipertansiyon	18.57±10.21	30.86±9.19
KOAH veya astım	18.75±10.14	29.00±6.83
Böbrek hastalıkları	16.00±12.73	20.00±5.66
Test ve p	X²= 1.682 p= 0.891	X²= 9.162 p= 0.103
COVID-19 aşısı olma durumu		
Evet	16.04±7.66	27.50±8.50
Hayır	15.25±7.87	27.50±6.52
Test ve p	U= 1389.500, p= 0.606	U= 1462.500, p= 0.894
Aşı doz sayısı		
0 doz	15.25±7.87	27.50±6.52
1 doz	15.55±7.88	25.36±7.20
2 doz	16.43±7.83	29.17±8.69
3 doz	15.05±6.92	23.29±7.25
Test ve p	X²= 0.702, p= 0.873	X²= 10.170, p= 0.017
Aşı türü		
Aşı olmadı	15.25±7.87	27.50±6.52
Biontech	15.49±7.62	27.26±8.54
Sinovac	18.48±7.51	28.57±8.39
Test ve p	X²= 3.860, p= 0.145	X²= 0.526, p= 0.769
Ameliyat olunan klinik		
Üroloji	16.43±7.48	29.93±8.68
Genel cerrahi	15.04±7.64	25.75±8.06
Beyin cerrahi	14.83±8.86	27.61±9.03
Ortopedi	20.29±6.19	31.50±6.50
KBB	15.33±6.62	28.50±4.32
Göz	21.33±6.35	29.66±6.03
Test ve p	X²= 8.757, p= 0.119	X²= 10.526, p= 0.062

U: Mann Whitney U testi, X²: Kruskal Wallis H testi

Tablo 3. (Devam) Hastaların bazı tanıtıcı özelliklerine göre koronavirüs (COVID-19) korkusu ölçeği ve ameliyata özgü kaygı ölçeği puan ortalamaları arasındaki ilişki ve farklar

Tanıtıcı özellikler	Koronavirüs (COVID-19) korkusu (n=148)	Ameliyata özgü kaygı (n=148)
Daha önce ameliyat olma durumu		
Evet	17.10±8.29	27.72±8.22
Hayır	14.79±6.90	27.29±8.21
Test ve p	U= 2335.500, p= 0.122	U= 2711.500, p= 0.925
COVID-19 sürecinde ameliyat kararı		
Evet	22.81±4.84	31.50±7.44
Hayır	14.44±7.36	26.65±8.12
Test ve p	U= 551.000, p= 0.000	U= 1067.500, p= 0.009
COVID-19 nedeniyle ameliyat ertelenme durumu		
Evet	21.04±6.38	30.16±6.15
Hayır	14.87±7.51	26.96±8.46
Test ve p	U= 760.500, p= 0.000	U= 1159.500, p= 0.053
Ertelenme sebebi		
Ertelenmedi	14.87±7.51	26.96±8.46
Pandemi sebebiyle korktum	22.71±4.42	31.29±6.10
Hastane erteleme kararı aldı	15.80±8.38	28.20±7.50
Ailem korktu	24.75±4.06	31.75±7.03
COVID-19 geçirdim	9.00±0.00	30.00±0.00
COVID-19 aşısı sürecini beklemek istedim	20.25±4.03	27.50±3.51
Test ve p	X²= 22.581, p= 0.000	X²= 4.812, p= 0.439
COVID-19 sebebiyle yakını kaybetme durumu		
Evet	17.72±8.35	29.67±8.68
Hayır	15.33±7.38	26.80±7.94
Test ve p	U= 1686.500, p= 0.139	U= 1632.000, p= 0.086
Kaybedilen yakının derecesi		
Kaybetmedim	15.33±7.38	26.80±7.94
Eş	29.50±7.78	43.00±5.66
1. derece akraba	11.50±4.12	19.50±4.93
2. derece akraba	21.88±9.82	36.25±7.42
3. derece akraba	16.27±5.76	27.18±6.24
4. derece akraba	16.27±8.39	28.45±7.57
Test ve p	X²= 9.119, p= 0.104	X²= 17.583, p= 0.004

U: Mann Whitney U testi, X2: Kruskal Wallis H testi

Hastaların ameliyata özgü kaygılarının orta düzeyde olduğu belirlendi (Tablo 2). Baskın (2019) gününbirlik cerrahi geçiren (Baskın, 2019), Işıklı ve arkadaşları (2023) kardiyotorasik cerrahi geçiren (Işıklı ve ark., 2023), Akın ve Beydağ (2022) jinekoloji ve ürojinekoloji ameliyatı olan (Akın ve Beydağ, 2022) hastaların ameliyat sonrası kaygı düzeylerinin orta düzeyde olduğunu belirlemişlerdir. Ameliyata özgü kaygı ölçeği kullanılarak hastaların anksiyetelerinin belirlendiği

bilinmektedir (Karancı ve Dirik, 2003). Nitekim Doglietto ve arkadaşlarının (2020) nöroşirurji hastaları ile yaptıkları çalışmada hastaların orta düzeyde anksiyete yaşadıkları belirlenmiştir (Doglietto ve ark., 2020). Araştırma bulguları çalışma sonuçları ile paralellik göstermektedir. Hastaların ameliyata özgü kaygılarının orta düzeyde olması; verilerin ameliyat sonrası dönemde toplanması ve elektif cerrahi geçirmeleri sebebiyle

ameliyat fikrine kendilerini hazırlamaları ile açıklanabilir.

Bu araştırmada hastaların COVID-19 korku düzeyleri ile ameliyata özgü kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin orta seviyede güçlü, pozitif yönde olduğu, COVID-19 korkusu arttıkça cerrahi korkusunun da arttığı ve bu durumun istatistiksel olarak önemli olduğu saptandı ($p<0.05$) (Tablo 2). Işıklı ve arkadaşları (2023) kardiyotorasik cerrahi geçiren hastaların (Işıklı ve ark., 2023), Yılan (2022) genel cerrahi hastalarının ameliyat öncesi dönemde (Yılan, 2022) COVID-19 korkusu ile cerrahi korku düzeyi arasında orta düzeyde pozitif yönde bir ilişki bulmuşlardır. Waledziak ve arkadaşları (2020) yaptıkları bir epidemiyolojik araştırmada obezite hastalarının (ameliyat öncesi ve ameliyat sonrası hastalar dahil) yaklaşık %75'inin pandemik belirsizlik nedeniyle artan korku seviyeleri bildirdiğini saptamışlardır (Walędziak ve ark., 2020). Benzer şekilde kişilerin COVID-19 korku düzeyleri arttıkça anksiyetelerinin de arttığı görülmüştür (Balkaya ve ark., 2021; Şahin ve Aydın, 2022). Hastaların ameliyat sebebiyle geldikleri hastane ortamında virüs ile temaslarının daha çok olacağını düşünmeleri hem COVID-19 korku hem de ameliyata özgü kaygı düzeylerinin artmasına neden olduğu düşünülmektedir.

Kadınların ve COVID-19 sürecinde ameliyat kararı alınanların COVID-19 korkusu ile ameliyata özgü kaygıları, COVID-19 nedeniyle ameliyatı ertelenenlerin ve ameliyatı aile korkusu sebebiyle ertelenenlerin COVID-19 korkuları, iki doz aşı olanların ve COVID-19 sebebiyle eşini kaybedenlerin ameliyata özgü kaygıları daha yüksek bulundu ($p<0.05$) (Tablo 3). Yapılan çalışmalarda kadınların COVID-19 korkuları (Ayas ve ark., 2022; Bakioğlu ve ark., 2021; Niño ve ark., 2021; Şahin ve Aydın, 2022) ve ameliyata özgü kaygıları (Matthias ve Samarasekera, 2012; Perks ve ark., 2009) daha yüksek bulunmuştur. Hastaların COVID-19'a yakalanma korkuları sebebiyle cerrahi işlem geçirme isteklerinde azalma olduğu bilinmektedir (Doğan ve ark., 2021; Fallani ve ark., 2021; Keskin ve ark., 2021). Ameliyat için hastanede kalmanın pozitif vakalarla teması arttırması (Tabourin ve ark., 2021) ve cerrahi kliniklerde verilen normal hizmetin olumsuz yönde etkilenmesi, cerrahların kendi kliniklerinin dışındaki birimlerde de görev alması (İlhan ve ark., 2020) sebebiyle COVID-19 sürecinde ameliyat kararı alınan hastaların COVID-19 korkuları ve ameliyata özgü kaygılarının daha yüksek olduğu düşünülmektedir.

Keskin ve arkadaşlarının (2021) nöroşirurji hastaları ile yapıları çalışmalarında pandemiye bağlı tedavisinin tamamlanamayacağından korkanların COVID-19 korku düzeylerinin anlamlı olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur (Keskin ve ark., 2021). Yapılan bir çalışmada da COVID-19 korkusunun en önemli yordayıcılarından birinin kişilerin sevdiklerinin tehlike altında olduğuna ilişkin algılarının olduğu belirlenmiştir (Mertens ve ark., 2020). Bu bilgiler doğrultusunda araştırmamıza katılan hastalardan COVID-19 nedeniyle ameliyatı ertelenenlerin tedavisinin tamamlanamayacağından ve ameliyatı aile korkusu sebebiyle ertelenenlerin ise yakınlarına hastalık bulaştırma korkusu sebebiyle COVID-19 korkularının daha yüksek olduğu düşünülmektedir.

COVID-19 nedeni ile yakınına kaybeden bireylerin anksiyete düzeylerinin önemli derecede daha yüksek olduğu (Şahin ve Aydın, 2022) bilinmesine karşın bu araştırmada literatürde yer almayan bir sonuç olarak iki doz aşı olanların ve COVID-19 sebebiyle eşini kaybedenlerin daha yüksek ameliyata özgü kaygı düzeyleri olduğu ortaya koyulmuştur.

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmanın sonucunda; cerrahi hastalarının COVID-19 korkuları ile ameliyata özgü kaygıları arasında orta düzeyde, pozitif yönlü ilişki olduğu belirlendi. Ameliyatı aile korkusu sebebiyle ertelenenlerin COVID-19 korkularının önemli düzeyde daha yüksek olduğu saptandı. Yanı sıra literatürde yer almayan bir sonuç olarak iki doz aşı olanların ve COVID-19 sebebiyle eşini kaybedenlerin daha yüksek ameliyata özgü kaygı düzeyleri olduğu ortaya koyulmuştur. Çalışma sırasında hemşirelerin cerrahi süreç hazırlığı içerisinde hastaların psikolojik hazırlıklarına yeterince zaman ayırmadığı, bu sebeple hastaların ameliyat sürecindeki korku ve kaygılarını ifade etmekte güçlük yaşadığı gözlemlenmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda; hemşirelerin ameliyat sürecinde hastaların psikolojik hazırlık ve bakımlarını da daha fazla önemsemeleri, COVID-19 salgınının psikolojik etkilerinin devam ettiğini ve cerrahi hastaların cerrahi kaygılarının yanı sıra COVID-19 korkusu da yaşadığını bilmesi ve hastalara bu doğrultuda bakım vermesi önerilir. Ek olarak hastaların COVID-19 ve cerrahi korkuları değerlendirilmeli, sosyo-demografik özelliklerin korkular üzerinde etkili olduğu dikkate alınmalıdır.

Araştırmanın Sınırlılığı

Bu araştırmanın sınırlılığı, olasılıklı örnekleme yöntemlerinin kullanılmaması ve kesitsel olarak bir grup hastadan veri toplanmasıdır. Bu nedenle araştırma örneklem grubu ile sınırlı olup tüm cerrahi hastalarına genellenemez. Yanı sıra verilerin pandeminin ilerleyen zamanlarında toplanmasının araştırma sonuçları üzerinde etkili olabileceği de araştırmanın sınırlılığıdır.

Teşekkür

Yazarlar, bu çalışmaya katılan katılımcılara teşekkür eder.

Araştırmanın Etik Yönü/ Ethics Committee

Approval: Araştırma verileri toplanmaya başlanmadan, Mardin Artuklu Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan etik onayı (Karar no:14.09.2022 tarihli ve 2022/ 66631 sayılı kararı) alındı.

Hakem/Peer-review: Dış hakem değerlendirmesi.

Yazar Katkısı/Author Contributions: Fikir/kavram: ST, NS; Tasarım: ST, NS; Danışmanlık: ST, NS; Veri Toplama ve/veya Veri İşleme: ST; Analiz ve/veya Yorum: NS; Kaynak Tarama: ST, NS; Makalenin Yazımı: ST, NS; Eleştirel İnceleme: ST, NS

Çıkar çatışması/Conflict of interest: Araştırmacılar herhangi bir çıkar çatışması belirtmemişlerdir.

Finansal Destek/Financial Disclosure: Bu çalışma için herhangi bir kurum veya kuruluşun finansal destek alınmamıştır.

Çalışma Literatüre Ne Kattı?

- Ameliyat sonrası hastaların COVID-19 korkuları ile ameliyata özgü kaygıları arasında orta düzeyde pozitif yönlü bir ilişki vardır.
- İki doz aşı olanların ve COVID-19 sebebiyle eşini kaybedenlerin ameliyata özgü kaygıları daha yüksektir.
- Ameliyatı aile korkusu sebebiyle ertelenen hastaların COVID-19 korkuları daha yüksektir.

Kaynaklar

- Ahorsu DK, Lin CY, Imani V, Saffari M, Griffiths MD, Pakpour AH. (2022). The fear of COVID-19 scale: Development and initial validation. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 20(3), 1537–1545. <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00270-8>
- Akın E, Beydag KD. (2022). Jinekoloji ve ürojinekoloji ameliyatı olan hastaların hemşirelik bakım kalitesi hakkında düşünceleri ve kaygı düzeyleri. *Muş Alparslan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(2), 1–7.
- Ayas EB, Öztürk N, İnan S, Sayın Karakaş G. (2022). Koronavirüs salgını döneminde önlem alma davranışları, koronavirüs korkusu ve kontrol odağı

- arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Afet ve Risk Dergisi*, 5(2), 512–529. <https://doi.org/10.35341/afet.1063478>
- Bakioğlu F, Korkmaz O, Ercan H. (2021). The fear of COVID-19 raises the level of depression, anxiety and stress. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 19, 2369–2382. <https://doi.org/10.31577/SP.2021.03.828>
- Balkaya AN, Karaca Ü, Yılmaz C, Ata F. (2021). COVID-19 pandemisinde elektif cerrahi uygulanacak hastaların preoperatif anksiyete düzeylerinin değerlendirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 47(2), 233–239. <https://doi.org/https://doi.org/10.32708/uutfd.913827>
- Baskın B. (2019). Günübürlük ve hastanede yatarak cerrahi girişim geçiren hastaların korku düzeylerinin değerlendirilmesi. *Trakya Üniversitesi. Yüksek Lisans Tezi*.
- Byrnes ME, Brown CS, De Roo AC, Corriere MA, Romano MA, Fukuhara S, et al. (2021). Elective surgical delays due to COVID-19: The patient lived experience. *Medical Care*, 59(4), 288–294. <https://doi.org/10.1097/MLR.0000000000001503>
- Çelik SU, Çetinkaya ÖA, Tüzüner A. (2020). Surgery and COVID-19. In Ş. Yalçın & A. Özet (Eds.), *Kanser ve COVID-19 Pandemisi* (Issue July, pp. 74–82). Türkiye Klinikleri.
- Çiğerci Günaydın N, Baykal S. (2020). Evaluation of anxiety level during COVID-19 pandemic in adolescents with asthma. *Namik Kemal Medical Journal*, 8(3), 288–294.
- Demirbas N, Kutlu R. (2022). Effects of COVID-19 fear on society's quality of life. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 20(5), 2813–2822. <https://doi.org/10.1007/s11469-021-00550-x>
- Doğan R, Baplı İ. (2022). Cerrahi hastalarının COVID-19 anksiyete düzeyleri ile mizah tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Anatolian Journal of Health Research*, 3(1), 21–26.
- Doğan R, Kaplan Serin E, Bağcı N. (2021). Fear of COVID 19 and social effects in liver transplant patients. *Transplant Immunology*, 69 (September), 101479. <https://doi.org/10.1016/j.trim.2021.101479>
- Doglietto F, Vezzoli M, Biroli A, Saraceno G, Zanin L, Pertichetti M, et al. (2020). Anxiety in neurosurgical patients undergoing nonurgent surgery during the COVID-19 pandemic. *Neurosurg Focus*, 49(6), 1–10. <https://doi.org/10.3171/2020.9.FOCUS.20681>
- Fallani G, Lombardi R, Masetti M, Chisari M, Zanini N, Cattaneo GM, et al. (2021). Urgent and emergency surgery for secondary peritonitis during the COVID-19 outbreak: an unseen burden of a healthcare crisis. *Updates in Surgery*, 73(2), 753–762. <https://doi.org/10.1007/s13304-020-00943-y>
- Gök F, Kabu Hergül F. (2020). Cerrahi kliniklerinde yatan hastaların anksiyete ve depresyon düzeylerinin belirlenmesi. *Istanbul University Institute of Health Sciences Journal of Advanced Research in Health*

- Sciences, 3(3), 195–206. <https://doi.org/10.26650/jarhs2020-763519>
- İlhan E, Öztıp MB, Üreyen O, Yıldırım M. (2020). COVID-19 pandemisinin genel cerrahi kliniğinde acil ve elektif cerrahi girişimlere olan etkisinin değerlendirilmesi: kesitsel çalışma. Ankara Eğitim ve Araştırma Hastanesi Tıp Dergisi, 53(3), 202–205. <https://doi.org/10.20492/aeahd.817933>
- Işıklı AG, Özkan ZK, Buberka Z. (2023). The fear of surgery and coronavirus in patients who will undergo a surgical intervention. Journal of Perianesthesia Nursing, 38(1), 134–138. <https://doi.org/10.1016/j.jopan.2022.06.015>
- Karancı AN, Dirik G. (2003). Predictors of pre- and postoperative anxiety in emergency surgery patients. Journal of Psychosomatic Research, 55, 363–369. [https://doi.org/10.1016/S0022-3999\(02\)00631-1](https://doi.org/10.1016/S0022-3999(02)00631-1)
- Keskin E, Çelik S, Köstekli S. (2021). Surgical process anxiety from the perspective of neurosurgery patients in the covid-19 pandemic. Kocaeli Medical Journal, 10(1), 72–84.
- Matthias AT, Samarasekera DN. (2012). Preoperative anxiety in surgical patients - Experience of a single unit. Acta Anaesthesiologica Taiwanica, 50(1), 3–6. <https://doi.org/10.1016/j.aat.2012.02.004>
- Mertens G, Gerritsen L, Duijndam S, Salemink E, Engelhard IM. (2020). Fear of the coronavirus (COVID-19): Predictors in an online study conducted in March 2020. Journal of Anxiety Disorders, 74, 102258. <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2020.102258>
- Niño M, Harris C, Drawve G, Fitzpatrick KM. (2021). Race and ethnicity, gender, and age on perceived threats and fear of COVID-19: Evidence from two national data sources. SSM - Population Health, 13, 100717. <https://doi.org/10.1016/j.ssmph.2020.100717>
- Özer N. (2016). Cerrahi ve Cerrahi Hemşireliğinin Tarihiçesi Cerrahinin Sınıflandırılması Cerrahi Gerektiren Durumlar Hasta Üzerindeki Etkileri. In F. Eti Aslan (Ed.), Cerrahi Bakım Vaka Analizleri İle Birlikte. (pp. 3-38.). Akademisyen Tıp Kitabevi.
- Perks A, Chakravarti S, Manninen P. (2009). Preoperative anxiety in neurosurgical patients. Journal of Neurosurgical Anesthesiology, 21(2), 127–130. <https://doi.org/10.1097/ANA.0b013e31819a6ca3>
- Şahin Altun Ö, Karaman Özlü Z, Olçun Z, Kaya M. (2017). Does the fear of surgery prevent patients from sleeping? Journal of Anatolia Nursing and Health Sciences, 20(4), 260–266. <https://doi.org/10.17049/ataunihem.369875>
- Şahin M, Aydın MN. (2022). An Investigation of the Relationship Between Fear of COVID-19 and Levels of Depression, Anxiety, and Hopelessness. Current Perspectives in Social Sciences, 26(4), 381–390. <https://doi.org/10.5152/jssi.2022.998495>
- Satici B, Gocet-Tekin E, Deniz ME, Satici SA. (2021). Adaptation of the fear of COVID-19 scale: Its association with psychological distress and life satisfaction in Turkey. International Journal of Mental Health and Addiction, 19(6), 1980–1988. <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00294-0>
- Tabourin T, Sarfati J, Pinar U, Beaud N, Parra J, Vaessen C, et al. (2021). Postoperative assessment of nosocomial transmission of COVID-19 after robotic surgical procedures during the pandemic. Urologic Oncology: Seminars and Original Investigations, 39(5), 298.e7-298.e11. <https://doi.org/10.1016/j.urolonc.2020.09.008>
- Walędziak M, Rózańska-walędziak A, Pędziwiatr M, Szeliga J, Proczko-stepaniak M, Wysocki M, et al. (2020). Bariatric surgery during covid-19 pandemic from patients' point of view—the results of a national survey. Journal of Clinical Medicine, 9(6), 1–13. <https://doi.org/10.3390/jcm9061697>
- Yılan Z. (2022). Cerrahi girişim geçirecek hastalarda COVID-19 korku düzeyinin değerlendirilmesi. Trakya Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.